

Porin kaupunki
kaupunkisuunnittelu@pori.fi

Viite Lausuntopyyntö 8.2.2023

Aihe Pori, Mäntyluoto (65.) kaupunginosan Kallon alueen asemakaavan muutos ja laajennus

Mäntyluodon Kallon alue on porilaisille tärkeä käyntikohde ja sen suosio on kasvanut matkailijoiden keskuudessa. Alueelle on pitkään toivottu lisää palveluja. Kallon liikennemäärät ja pysäköintitarpeet ovatkin kasvaneet. Myös saarella pitkään toiminut Suomen vanhin urheiluseura Segelföreningen i Björneborg (BSF) on kehittämässä toimintaansa.

Kaava-alue sijoittuu osittain valtakunnallisesti merkittävään rakennettuun kulttuuriympäristöön (RKY 2009) *Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristö* sekä tästä hieman poikkeavalla rajauksella myös maakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön *Kallon majakka- ja luotsiasema* (Satakunnan rakennusperintö 2005). Nämä alueet on osoitettu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2, jossa niitä koskee yhteinen suunnittelumääräys: *Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.*

Suunnittelualue sijoittuu oikeusvaikutuksettomaan Meri-Porin osayleiskaavan (2002) alueelle. Meri-Porin osayleiskaavassa alue on osoitettu virkistysalueeksi (V) sekä erityisalueeksi, jolla ympäristö säilytetään (E/s-3). Lisäksi alueelle on kaavassa osoitettu muinaismuistokohde sekä uimaranta ja pienveneranta tai venevalkama. Parhailaan on käynnissä Yyterinniemen osayleiskaavatyö, joka valmistuttuaan kattaa myös Kallon alueen.

Suunnittelualueella on voimassa asemakaava vuodelta 1982.

Kallon alueella voimassa oleva asemakaava ei enää vastaa nykypäivän maankäytön tarpeita. Asemakaavamuutoksen tavoitteena on vastata kaava-alueella nykyisten toimintojen laajenemistarpeisiin, parantaa alueen liikenneturvallisuutta sekä kehittää jalankulku- ja pyöräilymahdollisuuksia.

Nyt tehtävän asemakaavamuutoksen pohjaksi laadittiin viitteellinen taustaselvitys "Kallo-Reposaari-kehittämishanke". Kaavatyö on tullut vireille OASin laatimisen jälkeen 25.5.2022, tätä on edeltänyt 12.5.2022 järjestetty viranomaisneuvottelu, johon myös Satakunnan Museo osallistui.

Suunnittelualueella toimii tällä hetkellä Rajavartiolaitoksen merivartioasema sekä luotsiasema, Meritaito Oy, pursiseura BSF ja Kallo Cafe. Kallon kerroksellinen, pääosin 1900-luvun aikana muodostunut rakennuskanta painottuu alueen pohjoisosaan ja liittyy kokonaisuudessaan merenkulkuun. Vanhinta rakennuskantaa edustaa vuonna 1859 rakennettu luotsivartiotupa. 1900-luvun alun kerrostuman muodostavat Kallon majakka sekä nykyinen pursiseura BSF:n paviljonki piharakennuksineen. Alueen eteläosassa 1930- ja 1940-lukujen taitteesta on säilynyt rakennuksia entisen August Lipsasen öljysataman ajoilta. 1960-luvulla Kalloon rakennettiin uusi, moderni luotsiasema, jota laajennettiin 1980- ja 1990-lukujen taitteessa. Näihin aikoihin valmistui myös nykyinen Meritaito Oy:n rakennus.

Kaava-alueen rajalla sijaitsee nykyiselle paikalleen sataman laajennuksen vuoksi vuonna 2020 siirretty 1900-luvun alussa valmistunut arkkitehti Gustaf Nyströmin suunnittelema puinen satamaloisto, nk. "Ryssäntorni". Sen viereen on vuonna 2021 siirretty satama-alueelta myös kunnostettu, vuosina 1901–1985 käytössä ollut satamanosturi "Luveeni". Ryssäntorni on osoitettu Yterinniemen osayleiskaavaluonnoksessa suojeltavaksi kohteeksi yhdessä pursiseuralle kuuluvien rakennusten ja merivartio-/luotsiaseman kanssa. Ryssäntorni on mainittu myös Mäntyluodon Luotsi- ja satamaympäristön RKY-alueen kuvaustekstissä, johon on päivitetty tieto myös tornin sekä Luveenin siirrosta nykyiselle paikalleen.

Alueen rakennuskantaa oli inventoitu Yterinniemen osayleiskaavaselvityksen yhteydessä, mutta tiedoissa oli paikoin puutteita ja lähtötietoja ei voinut pitää riittävinä asemakaavamuutosta varten. Asemakaavamuutosta varten Heilu Oy toteutti alueella kesällä 2022 rakennetun kulttuuriympäristön selvityksen sekä arkeologisen tarkistuksen. Vuonna 1903 valmistunut ja jo nykyisessä asemakaavassa suojeltu Kallon majakka arvotettiin selvityksen yhteydessä suojeltavaksi kohteeksi, joka on historiallisesti, rakennushistoriallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas. Alun perin 1900-luvun alussa

valmistunut ja sodan jälkeen laajennettu purjehdusseuran paviljonki sekä siihen liittyvät ulkorakennukset arvotettiin lievemmin suojeltavaksi kohteeksi, joka on historiallisesti, maisemallisesti ja säilyneisyydeltään arvokas. Alueen vanhinta rakennuskantaa edustava, alun perin 1859 valmistunut luotsivartiotupa, sen yhteydessä olevat BSF:n venevajat sekä merivartio-/luotsilaitoksen 1960-luvulla valmistunut alkuperäinen osa arvotettiin lievemmin suojeltaviksi kohteiksi, jotka ovat historiallisesti, maisemallisesti sekä säilyneisyydeltään arvokkaita.

Alueen eteläosassa sijaitseva nykyisin asuinkäytössä olevilla 1930-luvulle ajoittuvilla entisen öljysataman rakennuksilla todettiin olevan kulttuurihistoriallista arvoa ja niiden säilymisedellytykset nähtiin hyviksi, mutta niille ei osoitettu suosituksia kaavaan. Alueen uudemmalle rakennuskannalle ei osoitettu suosituksia kaavaan, mutta Meritaito Oy:n sekä Café Kallon rakennukset todettiin sopeutuvan hyvin ympäristön miljööseen.

Viranomaisneuvottelussa kävi ilmi, että jo yleiskaavaan merkitty I maailmansodan aikainen puolustusvarustus ei ollut muinaisjäännösrekisterissä. Kohteen tarkastaminen ja dokumentointi katsottiin tarpeelliseksi ja sovittiin tehtäväksi kaava-alueella toteutettavaksi suunnitellun rakennetun kulttuuriympäristön selvityksen yhteydessä. Arkeologisen tarkastuksen teki Heilu Oy:n arkeologi Kalle Luoto. Suunnittelualueella havaittiin I maailmansodan aikainen Mäntykallon puolustusvarustus sekä kulttuuriperintökohteeksi arvotettu alun perin 1800–1900-lukujen vaihteeseen ajoittuva kivilouhos.

Suunnittelualueella toteutetaan kevään 2023 aikana myös maisemaselvitys.

Satakunnan Museon kannanotto

Rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Satakunnan Museo pitää suunnittelualueella toteutettua rakennetun kulttuuriympäristön ja arkeologisen tarkastuksen raporttia sekä siinä esitettyjä tuloksia kattavana. Selvityksen tulokset on myös pääpiirteissään huomioitu kaavaselvityksessä sekä kaavaluonnoksessa.

Museo pitää hyvänä, että alueella toteutetun rakennusinventoinnin tulokset on suojelumerkintöjen osalta lähtökohtaisesti huomioitu kaavaluonnoksessa. Kallon alueella on erityisiä, etenkin merelliseen historiaan ja kulttuuriympäristöön liittyviä arvoja, mutta alue on myös maisemallisesti erityisen herkkää muutoksille. Alueen

rakennuskanta on suurelta osin pienipiirteistä, ja jatkossakin alueen arvokkaiden ominaispiirteiden sekä maisemakuvan säilymiseksi tulisi kaavaluonnoksessa esitetyjä varsin kookkaita rakennusaloja pienentää ja osoittaa suojeltaviksi esitetyt rakennukset rakennuskohtaisilla merkinnöillä.

Kaavassa suojeltaviksi esitetyt rakennukset sijoittuvat valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävään kulttuuriympäristöön ja alueen ja rakennusten ominaispiirteiden säilymiseksi museo esittää joitakin lisäyksiä kaavaluonnoksen suojelumerkintöjen määräyksiin.

Satakunnan Museo näkee, että jo aiemmissa kaavoissa huomioidulle ja edelleen suojeltavaksi esitetulle Kallon majakalle osoitettuun sr-34-merkintään liittyvä määräys tulee olla muodossa: *Suojeltava rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksen kulttuurihistorialliset arvot ja ominaispiirteet on säilytettävä. Rakennusta on hoidettava ja korjattava siten, että sen alkuperäiset tai iäkkäät rakenteet, rakennusosat, yksityiskohdat, materiaalit ja värit säilytetään. Ennen rakennusta muuttaviin toimenpiteisiin ryhtymistä on Satakunnan museolle varattava tilaisuus lausunnon antamiseen.*

Lievemmin suojeltavaksi arvoitettujen rakennusten sr-51-merkinnän määräys tulee olla muodossa: *Kulttuurihistoriallisesti arvokas ja maisemakuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että ne sopivat rakennuksen kulttuurihistoriallisiin ominaispiirteisiin. Ennen rakennusta muuttaviin toimenpiteisiin ryhtymistä on Satakunnan museolle varattava tilaisuus lausunnon antamiseen.*

Kaavan yleismääräyksiin tulee lisätä myös maininta maakunnallisesti merkittävästä kulttuuriympäristöstä. Yleismääräyksiin tulee tehdä sekä RKY-alueen että maakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristöjen alueita koskeva lisäys: *Ennen alueen kulttuurihistoriallisesti arvokasta ympäristöä muuttaviin toimenpiteisiin ryhtymistä tulee Satakunnan Museolle varata tilaisuus lausunnon antamiseen.*

Suunnittelualueen rajalla sijaitsevat paikalle siirretyt Ryssäntorni sekä Luveeni liittyvät nykyisin olennaisena osana Kallon alueen maisemaan. Satakunnan Museo yhtyy Varsinais-Suomen ELY-keskuksen lausunnossaan 15.3.2023 esittämään kantaan, että molemmat rakennukset tulisi sisällyttää kaavamuutokseen asiaankuuluvine suojelumerkintöineen.

Satakunnan Museo ottaa kantaa kaavanmuutoksen maisemallisiin vaikutuksiin kaavan ehdotusvaiheessa maisemaselvityksen valmistuttua.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Arkeologisen tarkastuksen tulokset on esitelty kattavasti kaavaselostuksessa. Suunnittelualueella havaittiin muinaismuistolain (295/63) rauhoittama kiinteä muinaisjäännös, I maailmansodan aikainen Mäntykallon puolustusvarustus (<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000046813>). Lisäksi kulttuuriperintökohteeksi arvotettiin Mäntykallon kivilouhos, jonka käyttö lienee alkanut jo 1800–1900-lukujen vaihteessa (<https://www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000046814>). Mäntykallon puolustusvarustus on merkitty kaavakartalle osa-alueena merkinnällä sm-2 ja kivilouhos niin ikään osa-alueena s-6. Molemmat merkinnät ovat oikeanlaisia ja niihin liittyvät määräykset asianmukaisia.

Satakunnan Museo

Museonjohtaja Johanna Jakomaa

Tutkija Olli Joukio

Arkeologi Leena Koivisto

Tiedoksi

Varsinais-Suomen ELY-keskus/kirjaamo, Päivi Valkama
Satakuntaliitto/kirjaamo, Susanna Roslöf, Daniel Nagy, Anne Savola
Museovirasto/kirjaamo

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä